

Píše Jakub Vaněk

(E*forum, 17. 06. 2021)

K sedmdesátým narozeninám filozofa a překladatele **Miroslava Petříčka** připravili editoři **Petr Prášek** a **Alena Roreitnerová** obsáhlý sborník textů na téma(ta) hranic(e) (a) myšlení. Vedle uctivého biografického medailonu profesora Petříčka z pera obou editorů čítá kniha 33 samostatných příspěvků 31 autorů a tří autorek, rozdělených do devíti bloků. Editoři usilovali představit myšlení Petříčkových žáků*ynů a kolegů*ynů, kteří by reprezentovali šíři jeho zájmů a oblastí, jimiž se jako filozof zabývá. Výsledkem je pozoruhodně sevřená, velmi bohatá a čtivá kniha, která přesahuje standard jubilejních sborníků a v mnohém také sborníků akademických. Přesto zůstává místy uzavřena v poměrně těsných hranicích, které jsou vyznačeny konkrétními editorskými volbami.

Kniha **Myšlení hranice / hranice myšlení** vkusně balancuje na hranici mezi kolektivní monografií a narozeninovým sborníkem. Intimitě a adresnosti sborníku odpovídají střídavě formulované a jistě potěšující zdravice a přání, případně familiárnější tón citací z jubilantových prací a myšlenek (podoba jména Mírek) či přímých oslovení. Nic z toho však není rušivé ani pro čtenáře zaujatého spíše než faktem životního jubilea nabídnutým tématem a šíří jeho náhledů, případně samotnou Petříčkovou osobností. Konkrétní a různorodé odkazy, příběhy (unikátní je v tomto smyslu text filmaře Jana Gogoly ml. o natáčení filmu *Přes hranici*) či inspirace sborník protkávají jako přísloušná nit slovní tkáně a tvoří tak svého druhu filozofovu podobiznu z pohyblivých hranic hlasů jednotlivých mluvčích (tomu odpovídá i vynechání oslavencova jména v rejstříku – je mu přece věnována celá kniha).

Na vrub žánru narozeninového sborníku lze pak přičíst patrně také vypuštění doplňujících textů či medailonů jednotlivých příspěvatelů. Mimo občasné narážky na přímé oslovení editory zůstává tajemstvím také způsob, jakým editoři při sestavování knihy postupovali. Vzhledem k povaze narozeninového sborníku je to krok naprosto pochopitelný. Čtenář však ztrácí možnost dozvědět se víc o osobnostech jednotlivých autorů přímo z knihy. Třebaže se jedná o osoby většinou veřejně (či alespoň v pomyslném čtenářském okruhu sborníku) známé, nastínění jejich profilů by mohlo nejen podtrhnout různorodost a široký záběr příspěvků, ale také zřetelněji sledovat hranice, které knihu rámuje.

Je to právě tušená institucionální a vzdělanostní spřízněnost jednotlivých autorů*ek stejně jako monografická sevřenost a podnětně dialogická mnohoperspektivnost, které knihu dovolují nahlížet spíše (či lépe řečeno: také) jako sborník akademický a které otevírají možnost její případné kritiky. Jaké hranice tedy kniha ohledává a vyznačuje

jejich překračováním a smysluplným přehodnocováním a jaké naopak tiše pomíjí či vyznačuje pouze negativně?

Texty ve sborníku zastoupené jsou převážně laděné jako esejistické studie, články či úvahy, místy s přesahy k literárnímu textu: například quasi-mytický příběh o hraničářství v textu filozofa Petra Fischera, sugestivní dikce osobních zážitků s Němci básníka Jaromíra Typlta či reportážní prvky v urbanisticko-filozofickém eseji literární vědkyně Libuše Heczkové a filmové vědkyně Kateřiny Svatoňové. S napětím a přechody mezi filozofickým a literárním diskurzem pracuje v příspěvku *Bajka o eseji* výtvarný teoretik Kamil Nábělek či v *Mandelštamově jámě* esejista Miroslav Olšovský, který mapuje vztah (současné) poezie a (heideggerovské) pravdy. Hranice mezi žánry a pojem hranice v samotném aktu psaní jsou klíčovými tématy Petříčkových vlastních prací. Připomeňme například roli literatury jako podkladu pro vlastní filozofické přemýšlení právě o hranici v knize *Myšlení obrazem* (Herrmann & synové, 2009) či tematizaci rozdílu dvou diskurzivních praktik (literatury a filozofie) v kolektivní monografii *Za obrysy média* editorů Richarda Müllera a Tomáše Chudého (Karolinum, 2020).

Příspěvků, které se různou měrou věnují literatuře (ve většině případů próze), je ve sborníku celá řada. Literatura se jejich perspektivou jeví jako důležitá oblast filozofického myšlení a zdroj bohatých a filozoficky relevantních zkušeností, z nichž je klíčový překlad (jako pohyb myšlení přes hranice) a především psaní (jako pohyb samotné hranice). V příspěvku *Filosofův středník* cituje Karel Thein Wittgensteinovu formulaci „myslet psaním“ (s. 71n) a nepřímou tak na tuto skutečnost poukazuje. Literatura jako závazné svědectví o životě společnosti objevuje se s kritickou a sociální citlivostí například v příspěvku překladatele a filozofa Josefa Fulky *Literatura a mezní násilí*.

Na základě společného tématu (otázky?) a částečně i akademického zázemí překračují autoři*ry jednotlivých příspěvků také časové a tematické hranice svého psaní. I ve studiích na - řekněme - oborově úzeji vymezená témata se dostávají k obecnějším a současně nejpálčivějším problémům, jako je krize životního prostředí - například v závěru textů *Pravda za hranicí pojmu* filozofa Martina Rittera, kde se autor věnuje Theodoru Adornovi, a *Hranice jsou iluze* filozofa Petra Práška s podtitulem *Náčrt genetické fenomenologie Marca Richira* - což je vzhledem k obtížnějšímu přijetí, jehož se těmto tématům zvláště v akademických oborech dostává, velmi sympatické. Pozornost je ale věnována i specifickému pohledu na uprchlickou krizi (v textu filozofa Martina Procházky) či nejsoučasnější krizi pandemické (v textu *Hranice sítě sítí a algoritmické myšlení* sémiotika Josefa Šlerky), a dalším tématům, která činí ze sborníku významný příspěvek k současnému myšlení.

Orientaci v množství a šíři příspěvků velmi usnadňuje vnitřní členění sborníku do kapitol podle typu tematizované hranice. Vedle zmiňovaných hranic ve filozofii a literatuře jde o hranice ve výtvarném umění, architektuře, filmu a v politice, o geografické hranice, hraniční události a samotné bytí na hranici (vedle textu Petra

Fischera byl do tohoto oddílu zařazen také *Petříčkův kapsář* překladatele a publicisty Josefa Rauvolfa a *Švejk neboli o praxi filozofa Jiřího Růžičky*). Kompozice knihy tak tvoří pomyslnou mapu Petříčkova myšlení či okolí v jeho (přímém) vlivu. Jde především o průniky a spojnice s Petříčkovými hlavními tématy a dlouhodobými zájmy, jako jsou zejména francouzská a německá filozofie, poststrukturalismus a fenomenologie, ale také myšlení obrazem, myšlení po katastrofě (v knize *Filosofie en noir*, Karolinum, 2018, které je ve sborníku věnována zasloužená pozornost) a podstatně právě (hraniční) myšlení a (myšlení) hranice.

Vedle těchto oblastí však Miroslav Petříček zanechal svou stopu či lépe řečeno působí trvalým vlivem i v dalších oborech, které se ve sborníku odrážejí v jednotlivých příspěvcích (například v textech komparatisty Josefa Hrdličky a sociologa Jiřího Přibáně či v textu o výtvarném umění Miroslava Marcelliho), jsou zmíněny v úvodu (například myšlení o hudbě), případně se do záběru sborníku nevešly. To je případ divadla, kterému přitom Petříček připravil dva svazky antologie textů *Myšlení o divadle* (Herrmann & synové, 1993), několik let ostatně spolupracuje s pražskou DAMU.

Podobně zůstaly v úvodním textu opomenuty také práce Miroslava Petříčka pro sborníky *Studii z komparatistiky*, které v letech 1996–2010 vydával Oldřich Král a jeho kolegové (první z nich byl příznačně věnovaný hranici). Literatura je přitom jedním z pilířů Petříčkova myšlení a dlouhodobě se jí věnuje také jako překladatel. Velmi podnětná se mi zdá v tomto směru výzva Josefa Rauvolfa, který by si rád od Miroslava Petříčka „přečetl komentář k jeho překládání“ (s. 324). Připomeňme ještě, že vedle *Myšlení obrazem* věnoval Petříček vizuálnímu umění například dvě další knihy, *Pohledy (které tvoří obrazy)* spolu s historikem umění Martinem Velíškem (PedF UK, 2012) a *Obraz a slovo. Slovo a obraz* (Slovart, 2014) s Rudolfem Filou, který je zároveň autorem kresby *Premalba I* (1973), použité na obálce sborníku *Myšlení hranice / hranice myšlení*.

Nápadnou hranicí obepínající narozeninový sborník je jazyková homogenita přispěvatelů*ek, kteří napsali své texty v češtině či slovenštině. Snad je to zčásti proto, že kniha vznikala v omezeních daných protipandemickými opatřeními, zčásti snad také proto, že Petříček z různých důvodů za dobu svého působení jako pedagog příliš často neopouštěl Českou republiku. Lze si však jen obtížně představit, že by jazykovými či geografickými hranicemi měla být vymezena jeho myslitelská působnost, kterou si sborník dal za cíl předestřit.

Ještě hůře představitelné je nicméně to, že by Petříček za dobu svého působení ovlivnil tak malé procento žen akademiček (zopakujme, že mezi 34 autorskými jmény sborníku jsou pouze tři ženská). I kdybychom připustili, že to možná odráží systémovou (systematickou?) marginalizaci žen v akademické obci, nelze dojít k jinému závěru, než že výsledný sborník v tomto směru podává velice zkreslenou zprávu a zůstává tak vězet v hranicích, k jejichž překonání svou otevřenou a podnětnou povahou mnoha způsoby vybízí.

Myšlení hranice / hranice myšlení. K životnímu jubileu Miroslava Petříčka. Eds. Petr Prášek a Alena Roreitnerová. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021, 369 s.

www.ipsl.cz